

กลวิธีการสร้างคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนา

The Strategy of Term Creation for the Components of Lanna's Kalae House

กรชนก นันทนก*¹ สมประสงค์ แสงอินทร์²

Kornchanok Nanthakanok*¹ Somprasong Saeng-in²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีไวยากรณ์การสร้างคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนาตามแนวไวยากรณ์หน้าที่นิยมแบบลัทธิภาษาศาสตร์ที่นำมาศึกษาได้จากตัวบทที่ปรากฏใช้ จำนวน 71 คำ ผลการศึกษาพบว่า คำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลแสดงให้เห็นถึงวากยสัมพันธ์ที่หลากหลาย โดยมีกลวิธีทางไวยากรณ์การสร้างคำ 4 กลวิธี ได้แก่ 1) กลวิธีคำมูล 2) กลวิธีกริยาวลี พบลักษณะกริยาเรียง และภาคแสดงกริยา 3) กลวิธีนามเรียง พบนามเรียงแบบนาม-นาม และนามเรียงแบบนาม-ส่วนขยาย และ 4) กลวิธีนามวลี พบนามวลีที่มีลักษณะแบบนามวลี-ภาคแสดงกริยา ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับลักษณะประโยคพื้นฐาน และลักษณะประโยคพื้นฐานแสดงกริยาซับซ้อน ซึ่งแต่ละกลวิธีมีความสัมพันธ์เชิงไวยากรณ์และความสัมพันธ์เชิงอรรถศาสตร์ที่สะท้อนระบบความคิดและวิถีที่คนไทยล้านนา

* Corresponding author, e-mail: knanthakanok@gmail.com

¹ อาจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

¹ Lecturer Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

² อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

² Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

เชื่อมโยงส่วนประกอบของเรือนกาแลกับการมองโลก วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม
วัฒนธรรม และสังคมที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านนา

คำสำคัญ: คำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนา การสร้างคำ ไวยากรณ์หน้าที่
นิยมแบบลัทธิภาษา

Abstract

This paper is aimed to study for the grammatical strategy of term creation for the components of Lanna's Kalae house by using Functional-Typological Grammar framework. The data for this study were obtained from 71 words found in the text. The results showed that the terms used to describe the components of a traditional Thai Lanna-style house demonstrate a variety of syntactic relationships, with four grammatical word-forming strategies identified: 1) Root word strategy, 2) Verb phrase strategy: found in Serial verbs and Verb predicate, 3) Serial Noun strategy: found in noun-noun and noun-modifier; and 4) Noun phrase strategy: found in noun phrases with noun-predicate verb structure, similar to basic sentences and basic sentences with complex verbs. Each strategy has grammatical and semantic relationships that reflect the thought systems and ways in which Lanna Thai people connect the components of the Lanna's Kalae house with their unique worldview, way of life, beliefs, values, culture, and society.

Keywords: Components of Lanna's Kalae house terms Term creation Functional-Typological Grammar

บทนำ

เรือนกาแลเป็นสถาปัตยกรรมล้านนาที่มีลักษณะเด่นโดยส่วนยอดของหลังคามีการประดับไม้แกะสลักที่เรียกว่า กาแล เรือนไม้ไทยโบราณแบบเรือนกาแลเป็นที่นิยมสร้างกันในภาคเหนือ ซึ่งลักษณะบ้านเรือนสามารถแสดงออกได้ถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มชนนั้น ๆ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ดังที่ ฐาปนีย์ เครือระยา (2560) ได้กล่าวว่า “เรือนกาแลเป็นเรือนที่นิยมสร้างกันมาในกลุ่มคนยวนล้านนา โดยมีพื้นที่ใช้สอยที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและคติความเชื่อ” สอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของคนล้านนาคั้งเดิมที่เริ่มตั้งถิ่นฐานในช่วงแรก อาจกล่าวได้ว่าสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความคิด วิถีชีวิตของคนล้านนา อีกทั้งยังสะท้อนโลกทัศน์ผ่านการใช้ภาษาในชื่อเรียกส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ สถาปมูิศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว การใช้ภาษาแสดงให้เห็นถึงการกลั่นกรองทางความคิด ภูมิปัญญา และการปรับตัวให้เหมาะสมกับถิ่นที่อยู่ รวมไปถึงความเชื่อของกลุ่มคนในชุมชนล้านนา ดังเช่นงานวิจัยของ วรขพร อารยพันธุ์ (2562) ที่ได้ศึกษาศัพท์สัมพันธ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทในล้านนา อันแสดงให้เห็นว่าขอบเขตของการใช้ภาษาที่ปรากฏในด้านสถาปัตยกรรมก็สามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของ กลุ่มชนได้

การประกอบสร้างคำในหมวดหมู่ต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ของผู้ใช้ภาษาผ่านการสร้างคำลักษณะที่ต่างกัน การศึกษาวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับกลวิธีการประกอบสร้างคำ อาทิ การประสมสร้างคำในภาษาไทย (อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, 2561) การเปรียบเทียบกลวิธีการสร้างคำเรียกสิ่งไม่พื้นฐานในภาษาล้านนา 5 ช่วงสมัย (ศราวุธ หล่อดี และผณิตรา อีรานนท์, 2561) การตั้งชื่ออาหารพื้นบ้านล้านนาในจังหวัดเชียงราย (อาภิสรา พลรัตน์ และ ไกรสิทธิ์จามรจันทร์สาขา, 2562) ระบบคำเรียกชิ้นส่วนและอะไหล่ยนต์ไทยในมุมมองภาษาศาสตร์ปริชาน (อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, 2563) เป็นต้น อย่างไรก็ตามยังไม่มีผู้สนใจศึกษาหมวดหมู่คำเรียกชื่อในงานสถาปัตยกรรม

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาทฤษฎีทางไวยากรณ์การสร้างคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนา ตามแนวคิดทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษา (Givon, 2001) เป็นแนวคิดหนึ่งในภาษาศาสตร์ปริชาณที่ใช้วิเคราะห์ไวยากรณ์ภาษาโดยเน้นเรื่องหน้าที่และการใช้ภาษาในบริบทพร้อมกับแสดงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ของภาษาว่าจะต้องมีควบคู่กันไป รวมทั้งพิจารณาองค์ประกอบด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายภาษาด้วยทั้งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาทฤษฎีทางไวยากรณ์การสร้างคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนา

แนวคิดและทฤษฎี

การศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดและทฤษฎีหน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษา (Functional-Typological Grammar) ตามแนวของ กิวอน (Givon, 2001) เป็นทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์ไวยากรณ์ภาษาโดยเน้นเรื่องหน้าที่และการใช้ภาษาในบริบทพร้อมกับแสดงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ของภาษาว่าจะต้องมีควบคู่กันไป พื้นฐานของแนวคิดนี้มาจากพื้นฐานทางข้อเท็จจริงที่ว่าหน้าที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบรูปแบบหรือโครงสร้างเปลี่ยนได้ช้ากว่าหน้าที่ในการสื่อสาร

หลักการสำคัญในทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษา ได้แก่

1. อธิบายธรรมชาติของภาษาที่บุคคลใช้สื่อสารทำความเข้าใจกันในชุมชน
2. เน้นการศึกษาภาษาในเรื่องของระบบคิดที่สะท้อนให้เห็นในโครงสร้างและความหมายในภาษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาษาในแนวภาษาศาสตร์ปริชาณ

3. การใช้ภาษาของมนุษย์สามารถอธิบายได้ ระบบไวยากรณ์ ระบบคำ ระบบความหมาย รวมไปถึงหน้าที่ในการใช้ภาษาล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการใช้ภาษา

4. การประยุกต์ไวยากรณ์กับการศึกษาแบบลักษณะของภาษา เพื่อสรุปกฎเกณฑ์ข้ามภาษาเกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์และการไล่เลื่อมกันของหมวดหมู่ไวยากรณ์ ซึ่งเป็นลักษณะที่ภาษาต่าง ๆ ทั่วโลกมีเหมือนกัน

5. ศึกษาภาษาเฉพาะสมัยและภาษาข้ามสมัยด้วย โดยศึกษาประวัติศาสตร์ภาษาที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับรูปและความหมายของภาษาที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยอาศัยแนวคิดของการกลายเป็นคำไวยากรณ์และการไล่เลื่อมของหมวดหมู่ไวยากรณ์เป็นสำคัญ รวมทั้งพิจารณาองค์ประกอบด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายภาษาด้วย อาทิ วัฒนธรรม สังคม เป็นต้น

การสื่อสารของมนุษย์ตามแนวทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษาประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน คือ คำ (word) ประโยค (clause) และสัมพันธ์สาร (discourse) โดยเสียง (morpheme) เข้ารหัสรวมเป็นคำที่มีความหมาย (meaning) เพื่อใช้สื่อความคิด (concepts) คำต่าง ๆ จะเป็นตัวนำพาข้อมูล (information) เข้ารหัสไวยากรณ์รวมเป็นประโยคเพื่อใช้สื่อความ (propositions) ประโยคหลายประโยคปรากฏรวมกันเป็นสัมพันธ์สารที่สื่อความได้หลายความ ซึ่งมีการเชื่อมโยงความ (coherence) เข้าด้วยกัน การศึกษาในระดับคำมีความหมายทั้งในลักษณะที่เป็นภายในและภายนอก คำเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในไวยากรณ์ประโยค คำมีอรรถลักษณะ (semantic features) ทางความหมายแบ่งเป็นชั้น ๆ ซับซ้อนกัน ส่วนความหมายภายนอก อรรถลักษณะของคำเป็นตัวกำหนดหมวดหมู่คำในคลังคำศัพท์ ซึ่งอธิบายโครงสร้างที่เป็นเครือข่ายของคำศัพท์ ที่เรียกว่า วงความหมาย (semantics field) โดย คำ สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ คำเนื้อหา (content words) เป็นคำศัพท์ (lexical words) ที่มีความคงที่สามารถแสดงมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมหรือประสบการณ์ของผู้ภาษานั้น ๆ ส่วนคำหน้าที่ (functional words) ประกอบไปด้วยคำไวยากรณ์ (grammatical words) ทำหน้าที่ในโครงสร้างไวยากรณ์ของประโยคเชื่อมโยงความในสัมพันธ์สาร และคำแปลง (derivational words) เป็นคำที่สร้าง

หมวดหมู่ไวยากรณ์ใหม่จากคำในหมวดหมู่ไวยากรณ์ที่มีอยู่แล้ว อันแสดงให้เห็นว่า ทฤษฎีนี้จะช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรูปคำกับหน้าที่ อีกทั้งยังสะท้อนโลกทัศน์ของผู้ใช้ภาษาผ่านโครงสร้างคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนาได้อีกด้วย

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลคำเรียกส่วนประกอบเรือนล้านนากาแล จำนวน 71 คำ ที่ปรากฏในหนังสือเรือนกาแล ของเฉลียว ปิยะชน (2552) และหนังสือเรือนล้านนากับวิถีชีวิต ของ ฐานันท์ เครือระยา (2560) โดยคัดเลือกเฉพาะคำที่เป็นส่วนประกอบทางกายภาพ และไม่นับคำซ้ำ หรือคำพ้อง ตรวจสอบความหมายของคำกับพจนานุกรมภาษาล้านนา (ยุพิน เข็มมุกด์ และคณะ, 2550) และพจนานุกรมไทย-ล้านนา (วันชัย พลเมืองดี, 2564) จากนั้นวิเคราะห์กลวิธีไวยากรณ์การสร้างคำตามแนวคิดทฤษฎีไวยากรณ์หน้าที่นิยมแบบลักษณะภาษา (Givon, 2001) โดยพิจารณาความสัมพันธ์ของโครงสร้างและหน้าที่ของคำในการสื่อสารเป็นหลัก รวมถึงความสัมพันธ์เชิงอรรถศาสตร์

ผลการวิจัย

กลวิธีการสร้างคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนาพบโครงสร้างวากสัมพันธ์ที่หลาย ได้แก่ กลวิธีคำมูล กลวิธีกริยาวลี กลวิธีนามวลี และกลวิธีประโยค โดยวิธีไวยากรณ์การสร้างคำส่วนใหญ่ปรากฏโครงสร้างเหนือระดับคำขึ้นไป แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ไวยากรณ์และความสัมพันธ์เชิงอรรถศาสตร์ ดังนี้

1. **กลวิธีคำมูล** ลักษณะที่คำที่มีความหมายประจำคำชัดเจนสมบูรณ์ในตัวเอง ปรากฏจำนวน 7 คำ ได้แก่ กั่วบ ‘แผ่นไม้จริงแบนหนาประมาณ 2.5-3 เซนติเมตร ที่ติดตั้งพาดในแนวยาวตามตัวเรือนเพื่อรองรับน้ำหนักของกระเบื้องดินขอ’ ปล่อง ‘หน้าต่าง’ ผว ‘เครื่องปิดกั้นด้านนอก’ ยาง ‘ไม้รับชายคา หรือไม้โครงสร้างส่วนยอดเสาที่

47

ที่ปรากฏในโครงสร้างนี้แสดงความสัมพันธ์ทางความหมาย ได้แก่ ชนิด-สมาชิก และ
สิ่ง-รูปอุปลักษณ์ ดังต่อไปนี้

ชนิด-สมาชิก โดยความสัมพันธ์ที่คำหลักแสดงชนิดของคำขยาย

ไม้-แป้น (ไม้-ไม้กระดาน)

‘ไม้กระดาน ไม้ฐาน’

ไม้-[แป้น-ต่อง] (ไม้-ไม้กระดาน)

‘ไม้กระดานที่แข็งแรงและกว้างปูไว้
กลางห้องนอนสำหรับการเดินที่
ไม่ต้องการให้รบกวนผู้อื่น’

สิ่ง-รูปอุปลักษณ์ โดยความสัมพันธ์ที่คำขยายมีการขยายหมวดหมู่ในเชิง
อุปลักษณ์ มองว่า สิ่ง เป็นรูปทรงที่มีขนาดเล็กมีรูเหมือนช่องต่าง ๆ

ประตู-ป่อง (ประตู-รู, ช่อง, หน้าต่าง) ‘หน้าต่าง’

แบบที่ 2 โครงสร้าง X-y → Xy แสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ของ
หน่วยคำสมาชิกเป็นแบบ คำหลัก-คำขยาย โดยคำหลัก แสดงโดย X และคำขยาย
แสดงลักษณะที่เฉพาะเจาะจงไปที่คำหลัก แสดงโดย y ซึ่งในส่วน of คำขยายเพียงลำพัง
ไม่สามารถเป็นตัวแทนของคำนามวลีทั้งหมด ดังต่อไปนี้

ส่วนประกอบ-รวม แสดงความสัมพันธ์ที่คำหลักแสดงขึ้นส่วนหรือส่วนหนึ่ง
ของคำขยาย

กลอน-ประตู (กลอน-ประตู)

‘กลอนประตู’

ฝา-เรือน (ฝา-บ้าน)

‘ฝาผนังบ้าน’

เสา-เรือน (เสา-บ้าน)

‘เสาหลักที่ไขยึดโครงสร้างบ้าน’

รั้ว-บ้าน (รั้ว-บ้าน)

‘รั้วรอบบ้าน’

รวม-ส่วนประกอบ แสดงความสัมพันธ์ที่คำหลักแสดงส่วนร่วมทั้งหมด
ของคำขยาย โดยนามวลีนี้เป็นลักษณะการสร้างแบบนามนัย (metonymic)
ผ่านกระบวนการปริชาน ซึ่งคำขยายจะระบุชนิดย่อยของคำหลัก

ท้อม-คร้ว (ที่กำบัง/ห้องขนาดเล็ก-คร้ว) ‘ห้องคร้ว’
 ท้อม-น้ำ (ที่กำบัง/ห้องขนาดเล็ก-น้ำ) ‘ห้องน้ำ’

รวม-ส่วนประกอบเด่น แสดงความสัมพันธ์ที่คำหลักแสดงส่วนร่วมทั้งหมดของคำขยาย โดยเป็นลักษณะการสร้างแบบนามนัยที่คำขยายแสดงส่วนประกอบเด่นของคำหลัก

ห้อง-ไฟ (ห้อง-ไฟ) ‘ห้องคร้ว’

สิ่ง-ลักษณะ/ลวดลาย แสดงความสัมพันธ์ที่คำหลักแสดงส่วนร่วมทั้งหมดของคำขยาย โดยเป็นลักษณะการสร้างแบบนามนัยที่คำขยายแสดงลักษณะหรือลวดลายที่เป็นลักษณะเด่นของคำหลัก

ฝา-[ตา-ผ้า] (ฝา-ลายผ้าสีเหลี่ยม) ‘ฝาผนังบ้านมีลักษณะลายผ้าสีเหลี่ยม’

รั้ว-[ตา-แสง] (รั้ว-ลายตาราง) ‘รั้วไม้ไผ่สานลายตาราง’

รั้ว-ฮี (รั้ว-สานเป็นซี่) ‘รั้วไม้ไผ่สานท่างเป็นซี่’

รั้ว-[สะลาบ] (รั้ว-สานทึบ) ‘รั้วไม้ไผ่สานทึบ’

ชนิด-สมาชิก แสดงความสัมพันธ์ที่คำหลักแสดงชนิดของคำขยาย

ฝา-[ไม้-บัว] (ฝา-ไม้ไผ่) ‘ฝาผนังบ้านที่ทำจากไม้ไผ่เป็นหลัก’

สิ่ง-ตำแหน่ง แสดงความสัมพันธ์ที่คำขยายแสดงตำแหน่งของคำหลัก

ข้อ-กลาง (ข้อ-กลาง) ‘ไม้เครื่องบนสำหรับยึดหัวเสา ด้านขวาง’

แป-[หัว-เสา] (ไม้เหลี่ยม- หัวเสา) ‘ไม้หน้าสี่เหลี่ยมจัตุรัส ที่พาดอยู่บนหัวเสาทำหน้าที่รับน้ำหนักของจันทันและแปอื่น ๆ ที่อยู่บนหลังคา’

สิ่ง-แหล่ง แสดงความสัมพันธ์ที่คำขยายแสดงแหล่งของสิ่งที่คำหลักแสดง
แหวน-เดิน (จ้าว-ลานรับแขก) ‘จ้าวกรุกันห้อง’

แหล่ง-สิ่ง แสดงความสัมพันธ์ที่คำขยายแสดงสิ่งของเด่นในคำหลักที่แสดง
สถานที่

ฮ้านน้ำ (ที่ตั้ง-น้ำ) ‘ที่ตั้งสำหรับวางหมอน้ำดื่ม’

แหล่ง-ลักษณะ แสดงความสัมพันธ์ที่คำขยายแสดงลักษณะแหล่งของ
คำหลัก

ชาน-ฮ่อม (ชานบ้าน-รู, ช่องแคบ) ‘พื้นที่ทางเดินยาวบริเวณกลาง
เรือน’

สิ่ง-สิ่งเปรียบเทียบ ความสัมพันธ์ที่คำขยายแสดงสิ่งที่นำมาเปรียบกับคำหลัก
คำขยายที่นำมาเปรียบเทียบที่พบคือ ส่วนอวัยวะของสัตว์ ที่อยู่ของสัตว์ สิ่งของ และเพศ
โดยนามวลีนี้เป็นลักษณะการสร้างแบบอุปลักษณ์ (metaphorical) ผ่านกระบวนการ
ปริชานที่อาศัยการเปรียบกับสิ่งอื่นที่คล้ายกัน แต่เข้าใจง่ายกว่าเป็นรูปธรรมมากกว่า
ซึ่งวิธีการนี้แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมและการมองโลกของผู้ใช้ภาษา ตัวอย่างดังนี้

ลิ้ม-[ทาง-เหยี่ยว] (ลิ้ม-หางนกเหยี่ยว) ‘เดือยรูปทรงคล้ายหาง
เหยี่ยวประกบกับร่อง
หมุดใช้ในการเข้าไม้’

[ไช-รา] – [ปีก-นก] (ส่วนที่ยื่นจากฝา/จั่ว-ปinn) ‘ส่วนของหลังคาที่
ยื่นออกมาจากผนังหรือ
หน้าจั่ว’

เสา-[แหล่ง-หมา] (เสาที่อยู่อาศัย-หมา) ‘เสาหลักที่ตั้งรับหลังคา
บริเวณบันไดทางขึ้น
บ้าน’

เสา-นาง (เสา-ผู้หญิง) ‘เสาที่ฝังคู่กับเสามงคล

ในพิธีปลูกเรือนตาม
ความเชื่อของประเพณี
ล้านนา'

สิ่ง-เจ้าของ ความสัมพันธ์ที่คำขยายแสดงความเป็นเจ้าของสิ่งที่แสดงโดย
คำหลัก

หิ้ง-[ผี-เรือน] (หิ้ง-วิญญาณบรรพบุรุษ) 'หิ้งบูชาที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็น
ที่สถิตของวิญญาณ
บรรพบุรุษหรือผีที่เชื่อว่า
เป็นผู้ดูแลบ้านเรือน'

สิ่ง-วัสดุ ความสัมพันธ์ที่คำขยายแสดงวัสดุที่ใช้ทำสิ่งที่แสดงโดยคำหลัก
ฮั่ว-คั่ว (รั้ว-ไม้ไผ่รวก) 'รั้วบ้านทำจากไม้ไผ่รวก'

แบบที่ 3 โครงสร้าง $x-y \rightarrow z$ แสดงความสัมพันธ์ที่อยากจะคาดเดาของคำ
สมาชิก โดยมีลักษณะการสร้างคำแบบเฉพาะ ความหมายที่ได้จากคำสมาชิกต้อง
อาศัยความรู้ ประสบการณ์ หรือการรับรู้เรื่องราว ไม่ใช่ความหมายโดยตรง ต้องผ่าน
กระบวนการปริชาน ลักษณะนามวลีกลุ่มนี้จึงมีลักษณะการสร้างแบบนามนัยและ
แบบอุปลักษณ์ ตัวอย่างดังนี้

ลักษณะเด่น - รูปทรง คำสมาชิกที่ 1 แสดงลักษณะเด่นของสิ่ง ซึ่งเป็น
วิธีการสร้างคำแบบนามนัยโดยการนำส่วนประกอบเด่นมาใช้สร้างคำ และคำสมาชิกที่ 2
แสดงรูปทรงโดยการเปรียบเทียบกับส่วนประกอบผิวหนึ่งของปลาที่มีลักษณะเป็นเกล็ด

แป้น-เกล็ด (แป้น-เกล็ด) 'กระเบื้องไม้คล้ายกระเบื้องทาง
มนเหมือนเกล็ดปลา'

วัสดุ-รูปทรง คำสมาชิกที่ 1 แสดงวัสดุที่เป็นส่วนประกอบหลักของสิ่ง
โดยนำมาใช้สร้างคำด้วยวิธีการแบบนามนัย และคำสมาชิกที่ 2 แสดงรูปทรงของสิ่ง

โดยการเปรียบเทียบกับตะขอที่มีปลายด้านหนึ่งลักษณะรูปทรงโค้งงอและสามารถเกี่ยวกันได้

ดิน-ขอ (ดิน-ตะขอ)

‘หลังคากระเบื้องดินเผา’

นอกจากนี้ยังพบ กลวิธีนามวลีที่ความสัมพันธ์ของคำขยายแสดงสิ่งที่นำมาเปรียบกับคำหลัก ด้วยวิธีการอุปลักษณ์ โดยคำขยายที่นำมาเปรียบเทียบที่พบ ได้แก่ อวัยวะ สิ่งของ สัตว์ อาหารสัตว์ ตัวอย่างดังนี้

สิ่ง-อวัยวะ

ใบ-ดั่ง (ใบ-สันจมูก)

‘ไม่เหลื่อมแบบปลายล่างเข้าเดียว
ยึดกับกึ่งกลางข้อ ส่วนปลายบน
แต่งให้มีขนาดเล็กกลเสียบเข้าอกไก่
เพื่อยึดและรับน้ำหนักอกไก่’

อวัยวะ-สิ่ง

หัว-เทียน (หัว-เทียน)

‘ส่วนปลายยอดเสาที่ควั่นเป็นรูป
ทรงกระบอกขนาด 3 - 4 ซม. ยาว
ประมาณ 4 นิ้ว เอาไว้ยึดข้อให้ติด
กับเสา’

ปีก-ยาง (อุปลักษณ์อวัยวะสัตว์-สิ่งเปรียบ)

‘ไม่เหลื่อมแบนรับ
น้ำหนักจากเต้าสู่เสา’

สิ่ง-อาหารสัตว์

ก๊อก-[ข้าว-แมว] (กลอง-อาหารแมว)

‘รูเจาะที่ไม่ข่มตุเพื่อให้
เดือยของบานประตูสอด
ลงไป มีลักษณะคล้าย
ภาชนะทรงกระบอกหรือ
ถ้วยที่ไว้ใส่ข้าวให้แมว’

แหล่ง-สัตว์

[ตะ-พาน]-หนู (สะพาน-หนู)

‘ไม้เหล็มนียึดติดด้านบนของเชิง
ชายช่วยรับกระเบื้องแถวล่างสุด
ของเชิงชายให้ยึดพื้นที่เชิงชาย’

3.2 นามเรียงแบบนาม-ส่วนขยาย นามวลีแบบนามวลี-ส่วนขยาย พบโครงสร้าง คำหลัก-คำขยาย เฉพาะแบบ ที่ 2 คือ $X-y \rightarrow Xy$ โดยคำขยายแสดง ลักษณะที่เฉพาะเจาะจงไปที่คำหลักและคำขยายเพียงลำพังไม่สามารถเป็นตัวแทน ของคำนามวลีทั้งหมด ตัวอย่างดังนี้

สิ่ง-ลำดับที่/จำนวน ความสัมพันธ์ที่คำขยายแสดงลำดับที่หรือจำนวน ของวัตถุที่แสดงโดยคำหลัก

เสา-เดียว (เสา-เดียว)

‘เสาไม้ที่ทำหน้าที่รองรับโครงสร้าง
เรือนใต้ถุนสูง’

เสา-เอก (เสา-เอก)

‘เสาต้นแรก, เสามงคล’

สิ่ง-รูปทรง แสดงความสัมพันธ์ที่คำขยายแสดงลักษณะเด่นที่เป็นรูปทรง ของสิ่งที่แสดงโดยคำหลัก ซึ่งเป็นวิธีการสร้างคำแบบนามนัย

แป-หลวง (แป-ใหญ่)

‘ไม้เหล็มนแบนขนาดเท่าข้อที่พาด
อยู่บนหัวเสาประธาน มีลักษณะ
เป็นไม้รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ไขรองรับ
โครงสร้างหลังคา’

เสา-ปัก (เสา-เตี้ย)

‘เสาตอม่อ, เสาสั้นสำหรับรอด’

4. กลวิธีนามวลี แสดงวากยสัมพันธ์ของนามวลีที่มีลักษณะแบบนามวลี-ภาคแสดง กริยา ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับประโยค โดยมีโครงสร้างของหน่วยแสดงไวยากรณ์ ประโยค ประกอบด้วย ประธาน กริยา และกรรม ส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์ทาง ไวยากรณ์เป็นแบบหน่วยหลักนาม โดยแสดงโครงสร้างทางไวยากรณ์ของหน่วยนาม

ได้แก่ ประธาน ภาคแสดง กรรมตรง และวิเศษณ์ รวมถึงแสดงความสัมพันธ์ทางอรรถศาสตร์ ได้แก่ ผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ เครื่องมือ และสถานที่ กลวิธีนามวลีพบ 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะประโยคพื้นฐาน และลักษณะประโยคพื้นฐานกริยาซับซ้อน ปรากฏการใช้ จำนวน 16 คำ ตัวอย่างดังนี้

4.1 ลักษณะประโยคพื้นฐาน แสดงโครงสร้างนามวลีกับภาคแสดงกริยาที่มีความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์แบบ ประธาน-กริยา-(กรรม) โดยมีหน่วยหลักประธานทำหน้าที่ทางความหมายต่างกันไปได้แก่ เครื่องมือ สถานที่ เครื่องมือ ผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ แสดงตัวอย่าง ดังนี้

1) โครงสร้าง ประธาน – กริยา

อรรถสัมพันธ์ เครื่องมือ – กริยา

ฮาง-ริน (ราง-ริน) ‘ร่างทำเป็นร่องยาวๆ เพื่อส่งน้ำ’

อรรถสัมพันธ์ สถานที่ – กริยา

ห้อง-นอน (ห้อง-นอน) ‘ห้องนอน’

ข้าว-อย่าง (สะพาน-เดิน) ‘ไม้ไผ่ยึดประกบติดกับตั่ง, ไม้เหล็บบนวางคู่ขนานยึดประกบส่วนของตั่ง โดยลอดผ่านจั่วกรุกันห้องตรงที่มีช่องลมใช้ยึดตั่งทำให้โครงหลังคามั่นคงและสะดวกในการจะขึ้นไปซ่อมหลังคา’

2) โครงสร้าง กรรม – กริยา

อรรถสัมพันธ์ ผู้ถูกกระทำ – กริยา

ฝา-ตั่ง (ฝา-แนวตั่ง) ‘ฝาไม้วางเรียงลูกกรุดตามแนวตั่ง’

ฝา-ตาก (ฝาบ่าน-ลัม, หงายหลัง) ‘ฝาไม้มีระนาบเอียง โดยผายส่วนบนให้เอนออก’

ฝ่า-ไหล (ฝ่า-เลื่อน) ‘ฝ่าไม้สองชั้นที่ตีเว้นช่องสลับกัน
สามารถเลื่อนเปิด-ปิดเพื่อควบคุม
แสงและลมเข้าออกได้’

3) โครงสร้าง ประธาน – กริยา – กรรม

อรรถสัมพันธ์ สถานที่ – กริยา – กรรม

ท่อม-อาบ-น้ำ (ที่กำบัง/ห้องขนาดเล็ก-อาบน้ำ) ‘ที่กำบังสำหรับ
อาบน้ำ’

รั้ว-ตั้ง-บ่อง (รั้ว-เสียบ/แทง-รู) ‘รั้วที่ทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้
เนื้อแข็งเป็นเสายาว
ประมาณ 2 เมตร เจาะรู
3-4 รู สำหรับสอดท่อน
ไม้หรือกิ่งไม้ยาวๆหรือไม้
ไผ่ขนาดพอเหมาะกับรู’

ฝ่า-ลับ-นาง (ฝ่า-ซ่อน-ผู้หญิง) ‘ฝ่าเรือนล้านนาที่ยื่นยาว
ออกมาจากตัวเรือนหลัก
เพื่อเป็นที่กำบังหญิงสาว
ให้หลบซ่อนตัว’

อรรถสัมพันธ์ ผู้กระทำ – กริยา – กรรม

มือ-ดิ่ง-ประตู (มือ-ดิ่ง-ประตู) ‘ส่วนประกอบของกลอน
ประตูที่ใช้มือในการดิ่ง
หรือผลักเพื่อเปิด-ปิด’

อรรถสัมพันธ์ เครื่องมือ – กริยา – กรรม

ไม้-ก้าน-ฝา (ไม้ระแนง-กั้น-ฝา) ‘ไม้ระแนงมีหน้าที่ยึดติด
หลังคา’

[เสา-ตั้ง]-ตั้ง-ดิน (เสาค้าง-เสียบ/แทง-ดิน) 'เสาไม้ที่ตั้งตรงลงในดิน
เพื่อเป็นเสารองรับ
โครงสร้างหลังคาบ้าน'

4) โครงสร้าง ประธาน – กริยา – หน่วยเสริม

อรรถสัมพันธ์ เครื่องมือ-กริยา-จำนวน

แวง-ก๊ับ-ก๊ (แวง-คืบ-คู้) 'คานไม้ที่ใช้ประกบกับเสาเรือน
จากด้านนอกทั้งสองข้าง'

4.2 ลักษณะประโยคพื้นฐานแสดงกริยาซับซ้อน แสดงโครงสร้างนามวลี
กับภาคแสดงกริยาที่มีความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์แบบ ประธาน-กริยา-กริยา
โดยปรากฏหน่วยกริยาเรียงแสดงเจตนา ซึ่งแสดงการกระทำ 2 การกระทำที่ทับซ้อนกัน
มีกริยาคำหนึ่งแสดงเจตนาและอีกคำกริยาหนึ่งแสดงการกระทำ จากข้อมูลพบ 1 คำ ดังนี้

1) โครงสร้าง ประธาน – กริยา – กริยา

อรรถสัมพันธ์ เครื่องมือ-กริยาเจตนา-กริยากระทำ

[ไไข-รา]-กั้น-สาด (ส่วนของหลังคา-กั้น-สาด) 'ส่วนหนึ่งของ
หลังคาที่ยื่นออกมาจาก
ตัวเรือนเพื่อทำหน้าที่บัง
แดดและฝน'

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้แสดงกลวิธีทางไวยากรณ์การสร้างคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแล
ล้านนา จำแนกได้ 4 กลวิธี ได้แก่ 1) กลวิธีคำมูล คือ ลักษณะที่คำที่มีความหมาย
ประจำคำชัดเจนสมบูรณ์ในตัวเอง 2) กลวิธีกริยาลี คือ ลักษณะที่คำแสดง
วากยสัมพันธ์เหมือนกันกับกริยาลีในประโยค พบ 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะกริยาเรียง
แสดงโครงสร้างกริยาเรียงต่อกันโดยไม่มีคำเชื่อม และลักษณะภาคแสดงกริยา

แสดงโครงสร้างกริยาวิลี โดยที่กริยาหลักมีกรรมมารองรับ 3) กลวิธีนามเรียง คือ ลักษณะคำที่ประกอบไปด้วยหน่วยคำหลักและหน่วยขยาย พบ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะนามเรียงแบบนาม - นาม พบโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่สัมพันธ์กับความหมาย 3 รูปแบบ ได้แก่ แบบที่ 1 คือ $X - x \rightarrow x$ แบบที่ 2 คือ $x - y \rightarrow xy$ และแบบที่ 3 คือ $x - y \rightarrow z$ และลักษณะนามเรียงแบบนาม - ส่วนขยาย พบโครงสร้างทางไวยากรณ์ 1 รูปแบบ คือ แบบ $x - y \rightarrow xy$ กลวิธีนามเรียงเป็นกลวิธีการสร้างคำที่พบมากที่สุดและมีลักษณะหลากหลายทางไวยากรณ์ ส่วนกลวิธีสุดท้าย คือ 4) กลวิธีนามวลีที่มีวิธีการสร้างคำคล้ายกันกับโครงสร้างของประโยค ซึ่งมีการประกอบสร้างแบบนามวลี-ภาคแสดงกริยา โดยพบ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะประโยคพื้นฐานแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์แบบ ประธาน-กริยา-(กรรม) และลักษณะประโยคพื้นฐานแสดงกริยาซับซ้อน แสดงโครงสร้างประโยคแสดงความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์แบบ ประธาน-กริยา-กริยา

อภิปรายผลการวิจัย

กลวิธีทางไวยากรณ์การสร้างคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนา พบว่า กลวิธีแบบนามเรียงเป็นกลวิธีที่พบการประกอบสร้างคำมากที่สุด โดยใช้คำนามหลักประกอบกับคำขยาย ซึ่งเป็นคำที่นำมาจากสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการใช้ภาษาที่เป็นนามนัยหรืออุปลักษณ์ สะท้อนให้เห็นถึงการมองโลกที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนล้านนามีการเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ ที่สำคัญรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นส่วนประกอบ ลักษณะ ลวดลาย รูปทรง สิ่งเปรียบ ตำแหน่ง แหล่ง วัสดุ อวัยวะ สัตว์ จำนวน เครื่องมือ และสถานที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศราวุธ หล่อดี และผณิตรา ธีรานนท์ (2561) ที่พบว่าการสร้างคำเรียกสิ่งไม่พื้นฐานในภาษาล้านนานิยมนำคำที่บอกลักษณะ หรือคุณสมบัติมาใช้ในการประกอบสร้างคำเพื่อเรียกสิ่งที่อยู่รอบตัว แยกระดับเจตคติ หรือระบุสิ่งต่าง ๆ ให้ชัดเจน ด้านโครงสร้างทางไวยากรณ์

ของคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนา ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานของ อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา (2561) ที่ได้ศึกษาการประสมสร้างคำในภาษาไทยใหญ่ พบว่ามีโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่พบส่วนใหญ่เป็นแบบนามเรียงเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลภาษาไทยล้านนากับภาษาไทยใหญ่นั้นมีลักษณะของไวยากรณ์การสร้างคำที่คล้ายคลึงกัน อาจกล่าวได้ว่ากลวิธีการสร้างคำแบบนามเรียงเป็นลักษณะการสร้างคำเฉพาะอย่างหนึ่งของภาษาในตระกูลคาโดไต

นอกจากนี้ยังพบว่าคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนา มีโครงสร้างคำเรียกเป็นแบบนามวลีที่มีลักษณะคล้ายประโยค คือ โครงสร้างนามวลี - ภาคแสดง สะท้อนให้เห็นถึงการมองเรือน หรือที่อยู่อาศัยของคนล้านนาว่าเป็นพื้นที่กิจกรรม เรือนเป็นเสมือนสิ่งที่มีชีวิต สิ่งที่สามารถใช้งานได้ และมองว่าเรือนไม่ได้เป็นเพียงวัตถุเชิงนามธรรมเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อีรารัตน์ จับใจนาย และ อรทัย ชินอัครพงศ์ (2566) ที่ศึกษาคำเรียกชื่อสัตว์ในภาษาไทยถิ่นเหนือจังหวัดเชียงรายแล้วพบว่าลักษณะของคำประกอบขึ้นตามคุณสมบัติในเชิงนามนัยและเชิงอุปลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำความเชื่อ การเคารพนับถือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวมาประกอบสร้างเป็นคำเรียกที่มีลักษณะเฉพาะของภาษาถิ่น

โครงสร้างคำเรียกส่วนประกอบเรือนกาแลล้านนาที่มีโครงสร้างคำคล้ายประโยค ซึ่งกลวิธีนี้สอดคล้องกับ การศึกษาเรื่องคำนามประสม ที่อัญชลี สิงห์น้อย (2548) ได้กล่าวถึงลักษณะการประสมสร้างคำใหม่ว่ามีกลุ่มนามวลีจำนวนมากที่มีความคล้ายคลึงกับประโยคหรือวลี จากการศึกษากลวิธีทางไวยากรณ์การสร้างคำทั้ง 4 กลวิธี ยังพบว่าการประกอบสร้างคำนั้นที่เป็นการสัมพันธ์เชิงไวยากรณ์ทั้งคำหลัก คำขยายจำนวนมากล้วนสัมพันธ์กันโดยผ่านกระบวนการปริชานในการเลือกใช้คำที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม และโลกทัศน์ของผู้ใช้ภาษา อันเป็นความสัมพันธ์ในเชิงอรรถศาสตร์อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

เฉลียว ปิยะชน. (2552). **เรือนกาแล**. เมืองโบราณ.

ฐาปนีย์ เครือระยา. (2560). **เรือนล้านนากับวิถีชีวิต** (พิมพ์ครั้งที่ 2).

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม .

ธีรรัตน์ จับใจนาย และ อรทัย ชินอัครพงศ์. (2566). อรรถศาสตร์ปริชานของคำ
เรียกชื่อสัตว์ในภาษาไทยถิ่นเหนือ จังหวัดเชียงราย. **วารสารสันติศึกษา
ปริทรรศน์ มจร**, 11(1), 95-105.

ยุพิน เข้มมุกด์, ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์ และ อุบลพรรณ วรณสัย (บรรณาธิการ).
(2550). **พจนานุกรมภาษาล้านนา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่, สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม.

วรชพร อารยพันธุ์. (2562). ศัพท์สัมพันธ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทในล้านนา. **วารสารวิจัย
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย**, 12(2), 95-114.

วันชัย พลเมืองดี. (2564). **พจนานุกรมไทย-ล้านนา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). ซีเอ็มกรา
ฟิกกรุ๊ป.

ศราวุธ หล่อดี และ ผนินทรา ธีรานนท์. (2561). การเปรียบเทียบกลวิธีการสร้างคำ
เรียกสิ่งไม่พื้นฐานในภาษาล้านนา 5 ช่วงสมัย. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**, 26(51), 118-114.

อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา. (2561). การประสมสร้างคำในภาษาไทยใหญ่: ไวยากรณ์
การสื่อสาร และการกลายเป็นคำไวยากรณ์. **รายงานการประชุมวิชาการ
ระดับชาติวลัยลักษณ์วิจัย ครั้งที่ 10**. มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา. (2563). ระบบคำเรียกชิ้นส่วนและอะไหล่ยนต์ไทยใน
มุมมองภาษาศาสตร์ปริชาน. **วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**,
17(3), 31-48.

อัญชลี สิงห์น้อย. (2548). **ค่านามประสม: ศาสตร์และศิลป์ในการสร้างคำไทย.**

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาภิสรา พลรัตน์ และ ไกรสิทธิ์ จามรจันทร์สาขา. (2562). การตั้งชื่ออาหารพื้นบ้าน

ล้านนาในจังหวัดเชียงราย. **วารสารมังรายสาร**, 7(1), 13-26.

Givon, T. (2001). **Syntax**. John Benjamins.